

Градови у покрету – постосманско наслеђе

На новинским фотографијама двадесетих и тридесетих година прошлог века забележен живот у Београду, Сарајеву, Истанбулу и Анкари, после распада Османског царства

Еlegantно обучени Босанац са фесом на Башчаршији 1939.

26 .Сељаци католици у Сарајеву 1939.

Шта се догодило са животом у великим градовима Османске империје после њеног распада и ратова који су уследили? Како су, очима тадашњих новинских фото-репортера, изгледали развој нових националних држава, велика промена од традиционалног ка модерном, и свакодневица обичних становника Београда и Сарајева у Краљевини СХС, односно Краљевини Југославији, и Анкаре и Истанбула у Републици Турској двадесетих и тридесетих година прошлог века? Како су се одевали, чиме забављали, где састајали?

О томе говори путоујућа изложба „Градови у покрету – постосманско наслеђе” у Историјском музеју Србије, ауторке др Наташе Мишковић, професорке Универзитета у Базелу (Швајцарска), као резултат истраживачког пројекта СИБА.

У припреми изложбе су учествовали и стручњаци Музеја Југославије и професор фотографије Академије ликовних уметности у Сарајеву Мехмед Акшамиджа, док су Ирена и Игор Степанчић аутори поставке која обухвата 200 пажљиво одабраних и дигитално обрађених фотографија.

Пиво, ракија и овце

– Београд је у то време постао престоница нове државе, Истанбул је титулу средишта Османског царства препустио Анкари, главном граду Ататуркове Турске, а Сарајево је први пут добило управу на језику својих житеља. Сlike које сам овде представила пружају неочекивани увид у туђе, а ипак блиске начине живота, и показују колико је тога било и остало заједничко поменутим градовима. Рецимо, кад се упореде београдска Кнез Михаилова улица и истанбулски Истиклар Џадеси – каже за „Магазин” проф. др Наташа Мишковић, историчарка чија је специјалност Балкан 19. и 20. века.

Наравно, уочљиве су и разлике, али има и оних које се не могу видети на прво поглед. На пример, каже наша саговорница, разлику од Београда, у Истанбулу је пиво било пиће за елиту, постојале су чак и посебне „пивске баште” у које су одлазили imuћнији мушкарци и жене. Сиромашни су пили ракију.

– Промена је било највише у центру града, где су модерно одевени пролазници журили кроз саобраћајну вреву, тик уз новоизграђене објекте или покрај градилишта. На тек подигнутим стадионима одржавани су спортски и омладински сусрети, утакмице и параде у славу националног препорода. Али у старој чаршији, која је била срце османских градова, људи из свих слојева су пазарили

Фото Алија. М. Акшамиджа, колекција Мехмеда А. Акшамидже

Фото Алија. М. Акшамиджа, колекција Мехмеда А. Акшамидже

ТУРБАН ПОСЛЕДЊЕ СКИНУЛЕ САРАЈЛИЈЕ

Традиција је остала нарочито јака у Сарајеву, где су водеће муслиманске породице владале вакуфима и биле упориште конзервативизма. Они су међу последњима скинули фес, далеко после државних чиновника у Турској, којима је Ататурк првима наредио да их скину (јер су, уосталом, и стављени на главу по наредби султана у првој половини 19. века) и замене шеширима.

– У Сарајеву су и турбани још дуго опстали. Занимљиво је да су их носили припадници свих религија, осим Јевреја, а разликовали су се по боји: : муслимански су били бели, ако је за хоџу, или шарени; хришћански су били од вуне, и то католички тамно сиве до црне боје, а православни црвени – објашњава др Мишковић. На црно-белим фотографијама се они, додуше, једва разликују.

Фото А. Мијалковић

Др Наташа Мишковић испред паноа у Историјском музеју Србије, са капом какву су некада носиле жене

Фото Алија М. Акшамиија, колекција Мехмеда А. Акшамиије

Сељак католик с девојком на Башчаршији, Сарајево 1939.

Београдски чистачи ципела 1926.

Фото Аца Симић, из збирке Музеја примењене уметности

и кафенисали, онако како су то одвајкада чинили. За њих као да је време стало – прича др Мишковић, кустос изложбе.

Фес, турбан и шешир

Кроз објективе фото-репортера „Политике” и „Времена” из Београда и „Џумхуријета” и „Акшам” из Истанбула, посетиоци изложбе могу да виде како су обновљени централни делови четири града, у складу са вредностима влада тих нових постосманских држава, како је грађен модерни грађанин, уз помоћ масовних спортских манифестација и нових трендова у одевању и понашању, али, с друге стране, и како се свакодневица у старој чаршији наставила као да се ништа у међувремену није десило.

Призори са улица, тргова, пијаца, из кафана и кућних дворишта показују „мирољубиву коегзистенцију” младих, отмених дама у модерним хаљинама, које возе аутомобиле и пијуцкају коктеле у клубовима у друштву господе у елегантним оделима и са шеширима, насмејаних сеоских девојака у народним ношњама, испред пијачне тезге или точка на вашару, забрањених „ханума” покривеног лица, брајлија са турбанима и фесовима који испијају

ракију из чокањчета или носе на леђима овцу за празничну трпезу, босоноге сиротиње ... У том смислу су, истиче др Мишковић, веће разлике биле међу класама у истом граду, него међу градовима у две државе: виши слојеви и сиромаси свуда су били исти.

Фотографије које су снимиле Александар Симић и Рака Рубен из „Политике”, Светозар Грдијан из „Времена”, Намик Горгуч из „Џумхуријета”, Селахадин Гиз из „Акшам”, Алија М. Акшамиија из Сарајева, као и неименовани аутори из збирке професора Мехмеда А. Акшамиије из Сарајева, турског колекционара Џенгиза Кахрамана и из архиве неколико музеја и других институција, на

ВИШЕ МУШКИХ ПОРТРЕТА

– У Османском царству фотографисање није било прихваћено од народа. Било је готово немогуће сликати традиционално васпитане жене. Фотографи су тада често били странци, који би плаћали ту услугу, односно, позирале су им проститутке – каже наша саговорница

изложби су груписане у пет тематских целина. „Центар града: позорница за политичку елиту” показује како је на ратним рушевинама у Београду никао нови скупштински дом, а на пустој ледини подигнута нова престоница Турске, Анкара. „Народ и култ тела: мобилизација омладине у спорту и војсци” указује на дух заједништва, оптимизма и препорода. „Облачење и друштвене класе: фес, шешир и марама” и „Доколица и дружење” илуструју прожимање традиционалног и модерног, а у случају Сарајева класну, верску и еснафску подвојеност наслеђену из османског доба.

„Чаршија: састајалиште градског становништва” илуструје како је некад изгледало централно место сваке османске вароши, где се трговало, кафенисало и оговарало. У Београду су средином 19. века власти укинуле пазариште, на месту данашње Улице краља Петра, а после рушења старе турске касабе никао је центар града дуж елегантне Кнез Михаилове улице. Велика пијаца је 1926. измештена са места данашњег Студентског трга и пребачена у нове објекте на Зеленом венцу.

У Београду ће изложба трајати до 28. јануара, а онда се сели у Сарајево, па у Истанбул, Грац и Кембриџ.